

Zprávy RAS

Retrapping Adults for Survival

Opakovaný odchyt dospělců pro určení míry přežívání

ROČENKA

12/2010

Projekt RAS ve svém druhém roce

Zdeněk Valeš

RAS (Retrapping Adult for Survival) volně přeloženo jako opakovaný odchyt dospělých jedinců pro určení míry přežívání, je kroužkovací projekt, který je založen na zpětných odchycích hnízdících ptáků na téže lokalitě. V loňském roce byl projekt zahájen i v České republice. Je potěšitelné, že většina kroužkovatelů v tomto roce pokračovala ve svých projektech a zároveň se zvýšil jak počet projektů, tak i počet sledovaných ptačích druhů.

Úvodem se ještě krátce vrátím k roku 2009. Vzhledem k tomu, že někteří kroužkovatelé zaslali svá data zpětně až v tomto roce, rozšířil se nakonec počet jednotlivých projektů v roce 2009 ze 14 na 20! V rámci projektu RAS bylo okroužkováno či kontrolováno 2461 dospělých jedinců 10 druhů. To představuje 6% všech dospělých ptáků kroužkovaných v hnízdní době. Do prvního ročníku se zapojilo 28 kroužkovatelů.

V roce 2010 zatím evidujeme 29 projektů 13 druhů. Přes nárůst projektů celkový počet

Obsah 2. čísla Zpráv RAS

RAS v roce 2010.....	1 - 3
Otázky a odpovědi k RAS	4
Projekt: lejsek bělokrký	5 - 8
Hnízdní období	9
Zprávy z projektů	10 - 12

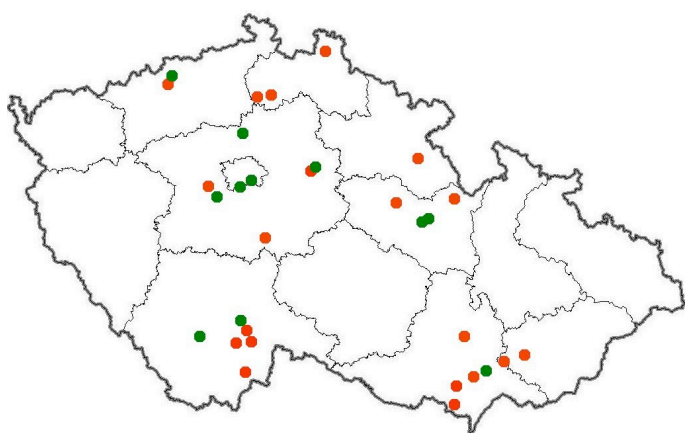
odchycených či kontrolovaných dospělých jedinců klesl na 1885. Bylo to zapříčiněno zejména poklesem počtu odchycených dospělců břehule říční. Na některých lokalitách byl zaznamenán výrazný úbytek hnízdících jedinců. V Polešovicích (UH) odhadl J. Sviečka

Foto: Petr Kunčík

s P. Pavelčíkem, že počet hnízdních párů poklesl o polovinu ve srovnání s předchozím rokem. Na zlomky populace se snížil počet i ve Slepoticích (PA) nebo u Litně (BE). Bude zajímavé sledovat, zda bude tento trend pokračovat i v dalších letech. Přesto zůstává břehule nejpočetněji kroužkovaným druhem v rámci projektu RAS (1066 ad.) . V roce 2010 se počet projektů věnovaných tomuto druhu

Rozmístění RAS lokalit: červené - 2009, zelené - nové od roku 2010

zvýšil na osm. Břehulím se dlouhodobě věnuje také Petr Heneberg, který z odchytů v pískovně u Pouzdran (BV), kde kroužkuje společně s Josefem Chytilým, zaslal soubor dat již od roku 2005.

Tři nové projekty přibýly u vlaštovky obecné díky Václavovi Jelínkovi a Jaroslavovi Cepákovi, jeden u krutihlava obecného (Karel Pithart) a cvrčilky zelené (Karel Pithart). I když tady nelze mluvit o novém projektu, protože

data pro RAS zaslal Karel Pithart už i za rok 2009, od kdy se systematickému odchytu cvrčilek zelených na lokalitě u Bříství (NB) věnuje.

Nově přibýly do seznamu druhů zahrnutých do RAS budníček lesní (tři projekty Jaroslava Kubíčka) a cvrčilka říční (Karel Novotný), králíček obecný (Zdeněk Valeš) a linduška lesní (Jiří Vaník).

Jako další monitorovací programy má RAS dlouhodobý charakter a tak vyhodnocení míry přežívání nás čeká ještě za dlouhou dobu. I když je pravda, že v současné době již evidujeme tři projekty, od nichž máme data za více let. Je to dáno tím, že nám kroužkovatelé, kteří se věnují dlouhodobě vybranému druhu,

zaslali i svá starší ucelená data. Zajímavý je zejména projekt Petra Procházky, který společně s Milicou Požgayovou a Václavem Jelínkem sleduje rákosníka velkého na Mutěnických rybnících. Díky systematickému

výzkumu, zahájí tento projekt v příštím roce již pátou sezónu.

Projekt č.	Kroužkovatel	Ptačí druh	2009	2010
1	Petr Procházka, Milica Požgayová, Václav Jelínek	rákosník velký	+	+
2	Michal Pešata, Vladimír Lemberk	břehule říční	+	+
3	Jiří Sviečka, Petr Pavelčík	břehule říční	+	+
4	Jaroslav Veselý, Zdeněk Valeš, František Novák, Pavel Kolman, Jiří Frenzl	břehule říční	+	+
5	Jiří Sviečka	cvrčilka zelená	+	+
6	Jiří Brožek	bramborníček hnědý	+	+
7	Jiří Brožek	ledňáček říční	+	+
8	Pavel Čech	ledňáček říční	+	+
9	Jan Růžička, Aleš Hampl, Petr Havel	vlaštovka obecná	+	+
10	Jaroslav Cepák a kol.	vlaštovka obecná	+	+
11	Jan Stříteský	lejsek bělokrký	+	+
12	Vojtěch Volf	vrabec domácí	+	+
13	Jiří Mikšíček	brhlík lesní	+	-
14	Jiří Vaník, Miroslav Horák	krutihlav obecný	+	+
15	Jiří Vaník	linduška lesní	-	+
16	Karel Pithart	cvrčilka zelená	+	+
17	Karel Pithart	krutihlav obecný	-	+
18	Zdeněk Valeš	králíček obecný	-	+
19	Karel Novotný	cvrčilka říční	-	+
20-22	Jaroslav Kubíček	budníček lesní	-	+
23	Jiří Sviečka, Petr Pavelčík	břehule říční	+	+
24	Petr Heneberg, Josef Chytil	břehule říční	+	+
25-28	Petr Heneberg	břehule říční	+	+
29	Jaroslav Cepák	vlaštovka obecná	-	+
30-31	Václav Jelínek	vlaštovka obecná	-	+

Otázky a odpovědi k projektu RAS

Započítávají se kroužkování juvenilní jedinci a mláďata na hnízdě do celkového počtu nově odchycených jedinců?

V první řadě musím připomenout, že celý projekt je zaměřen pouze na populaci dospělých jedinců. Sice je doporučeno chytat na lokalitě i juvenilní jedince či kroužkovat mláďata na hnízdě, ale do samotného projektu se tato data již nezapočítávají. Mají ale velký význam pro zjišťování filopatrie a pohnízdního rozptylu mláďat. Do **celkového počtu nově odchycených jedinců** započítáváme pouze nově okroužkované dospělé nebo odchycená loňská mláďata, která mohla být již okroužkována v minulém roce. Do zpětných odchytů pak zapisujeme jedince 3K a starší, avšak pouze jedince, kteří již byli zaznamenáni v minulých ročnících projektu RAS. V prvním roce projektu jsou všichni odchycení dospělí jedinci i s kroužky zapsáni jako nově odchyceni.

Když se mi některý rok nepodaří odchytit minimální počet jedinců, znamená to ukončení projektu?

Může se stát, že některý rok odchytíte nedostatečný počet dospělých jedinců. Pokud to není z důvodu, že sledovaný druh z lokality vymizel, není tento dílčí neúspěch důvodem k ukončení projektu, i když to zkomplikuje vyhodnocení míry přežívání. Teoreticky je ale možné tento rok vynechat a hodnotit pak míru přežívání ve dvouleté periodě. Jen je zapotřebí sledovat dostatečně velkou populaci, kde se daří zpětně odchytávat již okroužkované jedince. U projektů, kde se vám daří dlouhodoběji chytat pouze minimální množství dospělých jedinců (pozn. nově po dohodě s KSNM 10 samců), je pak lepší buď rozšířit studijní plochu, nebo se zaměřit na jiný druh.

Chtěl bych zahájit projekt RAS ve větším lesním celku. Jak mám ohraničit studijní puchu?

Je samozřejmě lepší provádět projekt RAS v izolovaných lesících či ohraničených typech lesa. Ale pokud se taková lokalita ve vaší blízkosti nenachází, je možné definovat studijní plochu i ve větších lesních celcích. Využijte k tomu přírodních hranic: řek, potoků, údolí, luk, vysokých skal atd. Pokud ani toto není možné, lze si studijní plochu označit určitými barevnými značkami po obvodu. Zároveň je dobré si vytvořit značení, které napomáhá v navigaci na lokalitě, k mapování párů a určení odchytových míst. Lze vytvořit síť označených stromů, například po 100m. I když v současné době se spíše využívá map v GPS navigačních přístrojích.

Rozhodl jsem se zahájit RAS u rákosníků obecných. Ale na okolních rybnících se vyskytují tak po 5-10 párech. Mohu do studie započítat více odchytových míst?

Rákosník obecný je druh, který je dobře mapován projektem CES, a není proto prioritním druhem pro RAS. Přesto je možné projekt zahájit. Samozřejmě je možné chytat na několika blízkých rybnících. Jen je nutné započítat do zvolené studijní plochy všechny rybníčky s rákosím a místa, kde se rákosník obecný může vyskytovat. Preferována je celistvá studijní plocha.

Chtěl bych začít s projektem RAS, ale mám obavu, že se mi nepodaří odchytit dostatečný počet dospělých jedinců.

Společně s pracovníky Kroužkovací stanice NM jsme se dohodli, že minimálním počtem odchycených dospělých jedinců může být 10 samců, za předpokladu, že celková populace na lokalitě čítá 20 - 30 párů. Je ale stále žádoucí, aby počet chytaných dospělců byl co nejvyšší, neboť pouze potom lze získat dostatečně přesná data pro vyhodnocení míry přežívání u jednotlivých druhů.

Výzkumný projekt RAS – hnízdění lejska bělokrkého v umělých dutinách ve Vojenském újezdu Březina

Jan Strítěský, Vrahovická 162, 798 11 Prostějov

Svým způsobem života patří lejska bělokrký v době rozmnožování mezi vhodné druhy pro výzkumný projekt RAS. Hnízdí převážně ve starých prosvětlených listnatých a smíšených porostech situovaných jižním směrem. Je dutinovým hnízdičem a velice rád a ochotně obsazuje umělé dutiny. Hnízdí jednou ročně od třetí dekády dubna do konce června.

Vojenský újezd Březina leží v severovýchodní části Dražanské vrchoviny. Nejnižší položené místo (310 m n.m.) je při ústí Žbánovského žlebu a nejvyšší položené místo (650 m n.m.) se nachází na západní hranici újezdu nedaleko od obce Dražany. Z ekologického hlediska je toto území stabilní s velmi malým poškozením přírody a krajiny. V severní části újezdu nalezneme především staré původní bukové porosty, v jižní části převládá smíšený a jehličnatý les (buk lesní, dub zimní, habr

obecný, smrk ztepilý, borovice lesní, modřín opadavý a jedle bělokorá). Uprostřed újezdu se na některých místech nachází otevřené bezlesé plochy sloužící k výcviku vojsk (střelnice a autodromy). Toto bezlesí je obklopeno velice cenným ochranným pásmem z přirozených listnatých porostů (bříza bělokorá, dub zimní, habr obecný, buk lesní, s místy vtroušenými jehličnany smrkem ztepilým, jedlí bělokorou a modřínem opadavým) bez lesní hospodářské činnosti.

Oblast výzkumu se nachází v severovýchodní části vojenského újezdu (střed lokality: 49°27'14.096"N, 16°57'9.283"E), 2,5 km západně od obce Žárovice. Tvoří ji náhorní plošina mírně se svažující k východu v nadmořské výšce 420-430 m n.m. Do plochy je zaříznutý počátek žlábku s občasou vodotečí. Dřeviny jsou na tomto místě zastoupeny prosychajícím dubem zimním

(95%). Zbylých 5 % roztroušeně doplňuje jedle bělokora, smrk ztepilý, modřín opadavý a buk lesní. Stáří porostu je 100-120 let. Bylinné i křovinné patro je velice chudé (lipnice hajní, starček hajní, bika hajní, strdivka nicí, růže šípková, ostružiník ježíník, maliník obecný).

Výzkum hnízdních populací lejska bělokrkého v umělých dutinách jsem zahájil v roce 2004, kdy jsem vyvěsil prvních 24 budek. V dalších letech jsem počty budek navyšoval až na současných 105 (tabulka 1). Budky, které

Rok	počet budek	Velikost studijní plochy (ha)
2004	24	3,5
2005	84	11,5
2006	86	11,5
2007	92	12,0
2008	105	14,0
2009	105	14,0
2010	105	14,0

Tabulka 1: Velikost studijní plochy a počet vyvěšených budek v jednotlivých letech výzkumu.

jsem rozmístil plošně v průměrné vzdálenosti 40m od sebe, jsou klasickým sýkorníkem o vnitřních rozměrech 25 x 12 x 12cm s vletovým otvorem o průměru 3,2 cm. Aby jejich kontrola byla co nejpohodlnější, použil jsem především typ s vyklápěcí přední stěnou (obr. 1). Velmi se mi tento způsob otvírání osvědčil

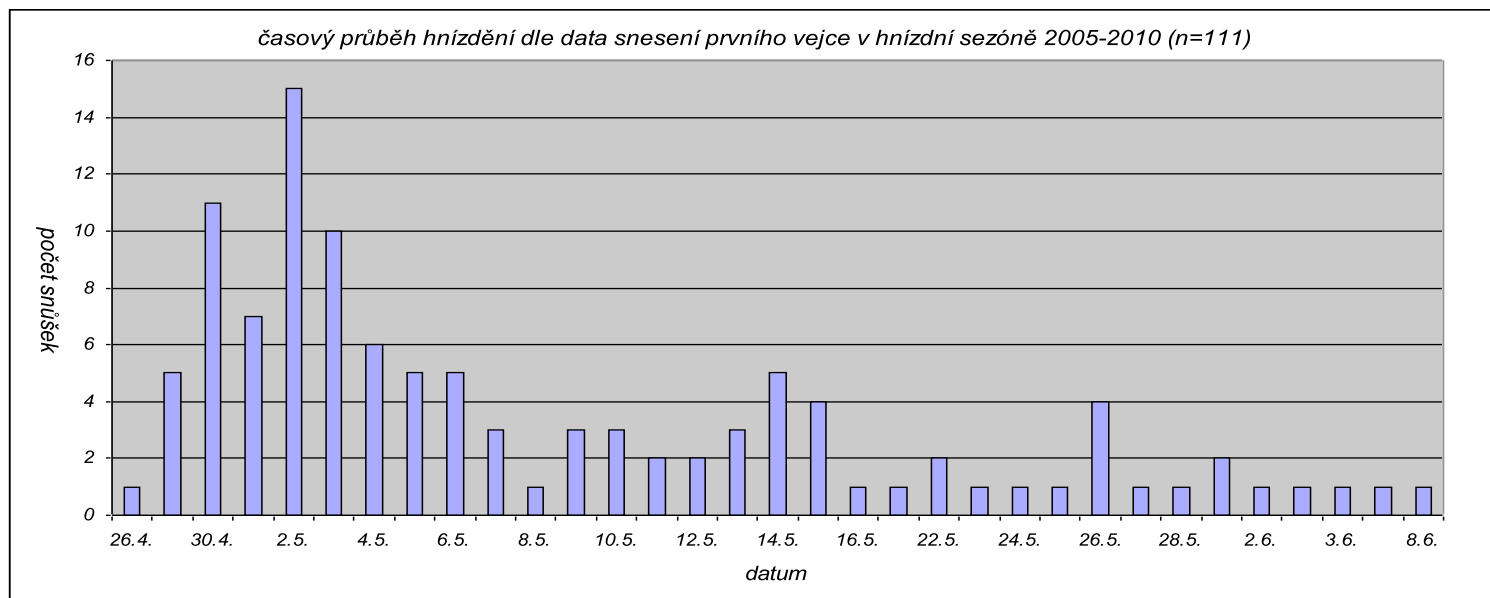
Obr. 1

při odchycích dospělců, při kroužkování mláďat a rovněž při podzimním čištění. Budky jsem umístil přibližně do výšky 160 cm nad zem. Zevnitř je hnízdní prostor chráněn před predátory destičkou 7x3 cm umístěnou cca 2 cm pod vletovým otvorem. Dlužno dodat, že tato ochrana funguje pouze proti kunám. Takto chráněným budkám se navíc vyhýbá brhlík lesní.

V budkách dosud zahnízdilo 8 druhů ptáků (tabulka 2). Z tabulky je zřejmé, že sledovaná plocha začala být vhodná pro použití metody RAS v případě sýkory koňadry v roce 2007, kdy byl počet budek navýšen na 92ks a v případě lejska bělokrkého až v roce 2009 po navýšení počtu budek na 105. Je zde také dobře patrné, jak zvýšení hnízdní nabídky pomocí umělých dutin dopomohlo k zahnízdění lejska bělokrkého, který se dříve na této lokalitě vyskytoval jen sporadicky nebo vůbec ne. Důvod je asi prostý – přirozené dutiny byly před jeho přiletem na hnízdiště již obsazeny silnějšími sýkorami a brhlíkem.

První přílety samců lejska bělokrkého na hnízdiště spadají do druhé dekády měsíce dubna. Nejčasnější přílet jsem zaznamenal v roce 2007 a to 11.4. Hned po přiletu prvních lejsků začínám pravidelně kontrolovat budky. Podle data snesení prvního vejce, velikosti snůšky, počátku inkubace a data líhnutí vytvořím kroužkovací plán. Datum snesení prvního vejce udává obrázek 2.

Jako první začínám kroužkovat inkubující samice, které odchytím do ruky přímo na hnízdě. Ale pozor! Aby samice snůšku neopustila, musí na snůšce sedět nejméně 1 týden! Po okroužkování nebo odečtu kroužku vrátím samici vletovým otvorem zpět na hnízdo. Otvor pak na chvíli uzavřu (např. kapesníkem). Když je v budce klid, kapesník opatrně odstraním a pomalu v tichosti odcházím. Mláďata kroužkuji od sedmého dne jejich věku. V tomto období začínám odchytávat samce a také samice, které se mi nepodařilo okroužkovat při inkubaci. K odchytu využívám tzv. „průletku“

Obr. 2 Časový průběh hnízdění

zhotovenou z kancelářských svorek (obr. 3). Tu připevním nad vletový otvor do budky.

Průletku je dobré podepřít například stéblem (obr. 4). Tím jsou ptáci méně opatrní a většinou do 30 minut je v budce jeden z rodičů (často i oba) lapen. Pak podsunutím pod vyklápěcí přední stěnu budky zakryji celý hnízdní prostor plexisklovou destičkou (obr. 5), ve které je uprostřed otvor. Tím prostrčím ruku

Obr. 3

Obr. 4

a odlovím dospělé.

Dbám na to, aby průletky nebyly v budce umístěny víc jak 30 minut. Zásadně nekroužkuji v době déletrvajícího špatného počasí (zima a déšť), kdy je nedostatek potravy a každé rušení na hnízdě může mít pro celou snůšku negativní následky.

Kromě kroužkování, zpětných kontrol a sledování základní hnízdní bionomie zaznamenávám u obou pohlaví délku levého křídla a u samic stupeň rozvoje hnízdní nažiny. V hnízdní sezóně 2010 jsem za tímto účelem provedl na studijní ploše 16 kontrolních návštěv a strávil zde celkem 43 hodin.

V průběhu let 2006-2010 jsem okroužkoval celkem 464 mláďat, 48 samic a 40 samců. Zpětně jsem odchytil 37 samic a 26 samců. V roce 2010 jsem díky zpětným odchytům dospělců okroužkovaných v průběhu minulých let mohl sestavit věkové kategorie hnízdicích párů (tabulka 3). Hnízdní úspěšnost lejska bělokrkého zachycuje tabulka 4. Ztráty na vejcích byly zapříčiněny opuštěním hnízda a predací snůšek plchem velkým. K opuštění hnízda může dojít z řady důvodů. Například

Obr. 5

Tabulka 2: Obsazenost budek jednotlivými ptačími druhy v průběhu sedmi let studia.

rok	sýkora koňadra	lejsek bělokrký	sýkora modřinka	sýkora uhelníček	brhlík lesní	šoupálek dlouhop.	krutihlav obecný	sýkora babka	celkem hnízd	počet vyvěšených budek	počet hnízd na budku
2004	9	0	2	2	1	0	0	0	14	23	0,61
2005	26	4	6	2	2	0	0	0	40	84	0,48
2006	18	5	5	2	1	0	0	0	31	86	0,36
2007	26	15	9	4	0	2	0	1	57	92	0,62
2008	27	21	14	6	4	2	2	1	77	105	0,73
2009	24	34	11	3	1	1	3	0	77	105	0,73
2010	30	34	13	6	4	3	1	0	91	105	0,87
obsazenost budek	160	113	60	25	13	8	6	2	387		

vyrušením samice v počátku inkubace, predací jednoho z páru mimo budku a také zabitím jednoho z nich, když omylem vletí do budky, kde právě inkubuje sýkora koňadra. Ta je v tuto dobu velice agresivní a zpravidla takovou návštěvu trestá smrtí – zobákem prorazí lebku a mrtvolku zastele do svého hnízda. Ztráty na mladých byly způsobeny špatným počasím (hlavně v letech 2009 a 2010), predací plchem velkým a nemocemi.

Jak je z výše uvedeného patrné, patří lejsek bělokrký skutečně k velmi vhodným druhům pro výzkumný projekt RAS. Zvládne jej i začínající nebo méně zdatný ornitolog. Jisté problémy mohou nastat při výrobě budek. Výroba a rozmístění 100 (či raději více) dá vskutku docela slušně zabrat. Taktéž vhodná lokalita v rozumné vzdálenosti od domova nemusí být “po ruce”. Určitě doporučuji o zamýšlených aktivitách předem uvědomit majitele či hospo-dáře lesního celku. Jednak je to slušnost, jednak může být (vlastník pozemku) i pro Vás zdrojem celé řady cenných a

užitečných informací. Navíc budete potřebovat povolení ke vjezdu do porostu. A pokud se vám hospodáře podaří zaujmout a získat jeho přízeň, možná vám pomůže při výrobě nebo vyvěšení budek. Když toto všechno zvládnete, můžete spustit svůj vlastní výzkum. Pak vám jistě pokvetou „budkařské růže“.

Tabulka 3: Věk hnízdících lejsků bělokrkých (n=32) v roce 2010

věková kategorie samic	počet	věková kategorie samců	počet
2K	2	2K	8
3K	4	3K	4
+2K	3	4K	3
+4K	2	+2K	6

Tabulka 5: Počty vajec v úplných snůškách

počet vajec ve snůšce	3	4	5	6	7	8
počet případů	3	8	13	36	45	4

Tabulka 4: Základní údaje (z ukončených snůšek) hnízdní bionomie lejska bělokrkého

rok	počet hnízd	počet snesených vajec	průměrná velikost snůšky	počet vylíhlých mlád'at	ztráty na vejcích	ztráty na mladých	ztráty celkem	počet vyvedených mlád'at	hnízdni úspěšnost %
2005	4	25	6,25	22	3	14	17	8	32
2006	5	30	6,00	29	1	9	10	20	67
2007	15	87	5,80	69	18	5	23	64	74
2008	21	133	6,33	123	10	40	50	83	62
2009	34	212	6,24	190	22	90	112	100	47
2010	31	186	5,62	162	29	31	60	131	69
celkem 2005-2010	110	673	6,12	595	78	189	267	406	60

Vymezení hnízdního období v metodice k projektu RAS

Petr Klvaňa, KS NM

Projekt RAS je zaměřen na určení míry přežívání dospělců dané hnízdní populace. Jelikož metodika je založena na zpětném odchytu jedinců v následujících letech, je velmi důležité správné vymezení hnízdního období, po které lze odchyty jedinců provádět. Zmíním dva hlavní důvody, proč je důležité jednotné vymezení hnízdního období u sledovaného druhu.

První je metodický: pouze data sbíraná jednotnou metodikou lze později plnohodnotně využít. Proto bych chtěl požádat všechny kroužkovatele o dodržování daného hnízdního období, protože ptáci kontrolovaní mimo toto období nebudou do budoucích analýz zahrnuti. Druhým důvodem je poloha České republiky, která má za následek poměrně výrazný průtah řady druhů ptáků přes naše území. Příliš dlouhé hnízdní období s sebou nese vysokou pravděpodobnost, že budou do výsledků zařazeni i protahující jedinci, jejichž nepří-

tomnost v následujících letech může výrazně zkreslit výsledky. Proto je stanovené hnízdní období u většiny druhů kratší než hnízdní období určené např. na základě nálezů prvních nebo posledních hnízd. Kroužkovatel by měl při odchytu jedince ve stanoveném období mít téměř jistotu, že se jedná o příslušníka naší hnízdní populace a nikoliv o pozdně či časně protahujícího ptáka ze severnějších oblastí. Hnízdní období bylo u většiny druhů vymezeno na základě kroužkovacích dat, která umožňují stanovit časový průběh tahu cizích ptáků. U druhů, u nichž je datový soubor nedostatečný, jsme hnízdní období stanovili na základě terénních zkušeností našich kroužkovatelů. Je nasnadě, že u těchto druhů je hnízdní období stanoveno více konzervativně, aby byla pravděpodobnost chyby co nejnížší.

Přesto by měl kroužkovatel i na začátku stanoveného hnízdního období pozorně sledovat znaky, které by mu mohly pomoci identifikovat protahujícího jedince. Je to zejména nápadně větší množství podkožního tuky, které indikuje neukončení jarní migrace.

Hnízdní období u vybraných druhů

Skřivan lesní 16.4. - 15.8.
Břehule říční 1.6. - 15.8.
Vlaštovka obecná 16.5. - 15.8.
Jiříčka obecná 16.5. - 31.8.
Linduška lesní 1.5. - 31.7.
Linduška luční 1.4. - 31.8.
Konipas horský 1.4. - 31.7.
Střízlík obecný 1.5. - 31.8.
Červenka obecná 16.4. - 31.8.
Slavík obecný 16.5. - 31.7.
Slavík modráček 16.4. - 31.7.
Rehek domácí 16.4. - 31.8.
Rehek zahradní 1.5. - 31.7.
Bramborníček hnědý 16.5. - 31.7.
Kos černý 1.4. - 31.7.
Drozd zpěvný 1.4. - 15.8.
Cvrčilka slavíková 1.5. - 15.7.
Cvrčilka zelená 1.5. - 31.7.

Cvrčilka říční 1.6. - 31.7.
Rákosník velký 16.5. - 15.7.
Sedmihlásek h ajní 16.5. - 31.7.
Pěnice vlašská 1.5. - 31.7.
Budníček větší 1.5. - 31.7.
Budníček lesní 16.5. - 31.7.
Králíček obecný 1.5. - 15.8.
Králíček ohnivý 16.4. - 15.8.
Lejsek šedý 16.5. - 15.8.
Lejsek bělokrký 1.5. - 31.7.
Brhlík lesní 1.4. - 31.7.
Šoupálek krátkoprstý 1.4. - 31.7.
Šoupálek dlouhoprstý 1.4. - 31.7.
Tuhýk obecný 16.5. - 31.7.
Špaček obecný 1.4. - 31.8.
Vrabec domácí 1.4. - 31.8.
Vrabec polní 1.4. - 31.8.
Pěnkava obecná 15.4. - 31.8.
Strnad obecný 1.5. - 31.8.
Strnad rákosní 16.4. - 31.8.

Naše zkušenosti s krutihlavem obecným

Anna Pikešová

Počet námi odchycených krutihlavů se již přehoupl přes stovku, přesto žádný jiný pták, první káně, sojka ani krahujec, nevyvolá takové nadšení jako každý další odchycený krutihlav. Odchyt krutihlava je totiž vždy výjimečný, ať je to váš první nebo stoprvní. Vždyť u kterého ptáka se vám stane, že proběhne kapsou a uletí, místo do pytlíku vám zaleze do rukávu, v síti kroutí hlavou a při kroužkování se nepere, neklove, ale celou dobu si vás s klidem prohlíží.

Stejně jako chování je i odchyt krutihlava ojedinělý. Jedním z “háčeků” je prostředí, které musí disponovat ovocnými stromy, nejlépe hrušněmi, křovinami (hustými) a nízkou trávou, méně frekventovaná silnice je výhodou. Pokud toto vše dáte dohromady, máte skoro jistotu, že krutihlava najdete. Dalším bodem je přehrávka hlasu. Jak ochotně vám totiž zareaguje na přehrávku hlasu a nechá se stáhnout i z širokého okolí, tak obtížně ho dostáváte do sítě. Na přehrávku vydrží reagovat snad hodiny, ovšem pouze, když zvolíte ten správný hlas. Krutihlavové jsou totiž velice vybíraví a ze čtyř přehrávek, kterými disponujeme, reagují pouze na dvě, ty druhé dvě je bez výjimky doslova odpuzují. Tím nejtěžším je umístění sítě. Když ji dáte pod příliš vysoký strom, nesletí dolů, když k nízkému a holému křoví, nepoletí Vám tam. Když je síť u nízkého stromu a hustého křoví, ale porosty jsou moc daleko od sebe, tak se krutihlav moc rozletí a odrazí se od sítě a nakonec, když je síť daleko od vašeho

stanoviště, tak se ta “potvůrka”, než k ní dofuníte, projde sítí a uletí.

Na závěr mohu říci jen jedno: Už aby byli zase zpátky!

Odchyt budníčka lesního (Phylloscopus sibilatrix)

Jaroslav Kubiček

Když v dubnových dnech procházím lesním zákoutím a zaslechnu první sykavý zpěv budníčka lesního, vím, že přichází můj čas. Budníček lesní mě učaroval nejen svým zjevem, ale hlavně chováním. Neuvěřitelná je reakce zpívajících samců na MP3. Během dubna a v první polovině května je odchyt samců pomocí zvukové nahrávky téměř sto procentní. Nejvíce mě fascinuje, když okroužkovaný samec ihned po vypuštění, zpravidla ještě před dosednutím na první větev, spustí svou melancholickou píseň.

Budníčkům lesním jsem se začal věnovat v roce 2008. Od té doby můj zájem o tento druh rostl a roku 2010 se pro mne stal prioritním druhem. A tak jsem v jarních měsících vyrážel téměř denně do lesů v Praze a okolí a naslouchal, odkud zazní známý hlas. Stálo to mnoho hodin času.

První výsledky se dostavily v podobě retrapů dvou samců z předchozího roku. Od poloviny května mě na hnízdištích provázelo naříkavé varování. Za takové situace stačilo na chvíli usednout a pozorně sledovat pohyb starých

ptáků. Ti během krátké chvíle slétnutím na zem své hnízdo prozradili. Kroužkování mláďat vždy předcházelo odchytu dospělých ptáků. K jejich vypuštění došlo až po navrácení mláďat do hnízda. Ne všechna hnízda odolala predátorům, a tak bylo vždy milé pozorovat vylétaná mláďata v korunách stromů žadonící o potravu.

Sezóna budníčka lesního je krátká. Sotva začne, rychle končí. Nezbyvá než čekat dlouhé měsíce, než jeho hlas bude opět lesem znít.

Výsledky výzkumu budníčka lesního přednesl J. Kubíček na 29. aktivu kroužkovatelů v Litomyšli.

ZE ZAHRANIČÍ

Sláva a štěstí: kosí život v thetfordské zahradě

Z anglického originálu Fame and Fortune: Blackbird Survival in a Thetford Garden (BTO RAS News Number11 / April 2010)

Náš projekt RAS se týká vábení, odchytu a barevného značení místní populace kosů černých, kterému se věnujeme v období mezi březnem a koncem června. Zásoby potravy, zahrnující moučné červy, oves a biskupské chlebičky, jsou v naší zahradě po celou sezónu vyhledávány místními dospělými kosy přilétávajícími až ze vzdáleností více jak 200 m. Je zajímavé, že v okolních zahradách se vyskytuje opravdu velmi mnoho kosů. V roce 2005 nás udivilo odchycených 164 dospělců během hnízdní sezóny.

Vysoká populační hustota kosů prozrazuje, že kombinace velkých zahrad se stromy, trávou a keři na lehké písčité půdě je pro ně velmi vhodné prostředí. Podpora tak velké kosí populace souvisí pak i s vysokou produktivitou. Počty dospělých vrcholily zejména v roce 2005. Pak byly relativně slabé sezóny v deštivých letech 2006 a 2007. V těchto letech bylo i méně mladých, ze kterých se mohla doplnit populace dospělých jedinců.

Jednou z výhod kroužkování na stejném místě po dlouhou dobu je, že se seznámíte s konkrétními jedinci. Strávili jsme spoustu času pozorováním našich barevně označených jedinců a nyní máme přes 12 000 záznamů jejich pozorování. S tak dlouhou "šňůrou" dat je možné již vypočítat hodnotu přežívání pro dospělé jedince nejen mezi roky, ale v našem

projektu vyjimečně pro kosa také mezi různými ročními obdobími. Sledovali jsme totiž kosy nejen v hnízdním období, ale po celý rok. Ten jsme si rozdělili po 2 měsících na 6 period a sledovali přežívání mezi těmito časovými úseky. Obecně lze říci, že 2/3 dospělců přežívá každý rok, což je typické pro středně velké pěvce.

Při pohledu na hodnoty přežívání v různých ročních obdobích odhalíme velmi zajímavou věc: během pozdního léta, podzimu a také na začátku zimy hyne relativně málo kosů, pouze 9%. Tedy v šesti měsících od srpna do ledna. V pozdní zimě mortalita stoupá - 10 % kosů uhynie v únoru a březnu. Neočekávaně vysoká mortalita přetrvává i do jara a léta, kdy až 20 % kosů hyne během hnízdního období (duben – červenec). Zajímavé je, že jsou v tomto čase rozdíly i mezi pohlavím. Sice malé, ale jsou. Nižší přežívání je u samců v dubnu a květnu (kdy se chovají velmi

teritoriálně) a pro samice je pak nižší v červnu a červenci, kdy sedí na vejcích a vyvádějí mladé, což je zcela určitě velmi rizikové období pro kosy.

Barevné značení kosů také někdy přinese neočekávaný výsledek. Jeden pták (Homer, jak byl nazván novinami Daily Mail) kroužkovaný jako jednorocník a později barevně označen jako mladý samec dosáhl národní slávy svým pravidelným zimováním v jedné zahradě v Devonu.

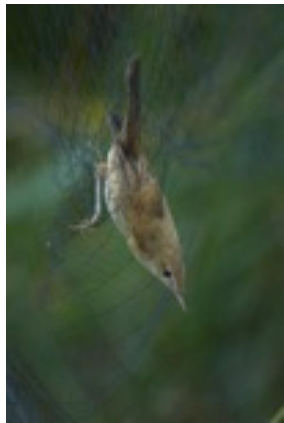
Jeff a Allison Kew začali s projektem RAS v roce 1998 a nyní po 13 letech mají data z projektů kosa černého, čížka lesního a pěnkavy obecné. Zajímavé je, že ve své zahradě v roce 2009 okroužkovali 2011 čížků, což je více než celkové počty všech okroužkovaných čížků z celé Británie mimo Highland a Suffolk.

Kompletní studie přežívání u kosa černého byla vydána v časopise Avian Biology 41: 83-87, 2010. V originále ji můžete nalézt

na stránkách BTO : [HYPERLINK "http://btoweb01.bto.org/sites/default/files/ul7/downloads/ringing-surveys/RAS/blackbird_paper.pdf"](http://btoweb01.bto.org/sites/default/files/ul7/downloads/ringing-surveys/RAS/blackbird_paper.pdf)

Jak začít s projektem RAS ?

Kroužkovatel si může vybrat víceméně jakýkoliv druh, o kterém si myslí, že je v jeho možnostech odchytnout minimálně 10 samců (lépe 30-40 jedinců) za jednu hnízdní sezonu.

Lokalita, na které se bude kroužkovatel věnovat RASu, by měla být celistvá a mělo by se na ní vyskytovat minimálně 20-30 párů zvoleného druhu. Samotná práce na projektu RAS je omezena hnízdní dobou jednotlivých druhů. Odchyty lze

provádět jakoukoliv povolenou odchytovou metodou.

Kroužkovatel by si měl být vědom, že projekt RAS je prováděn v citlivém období, které je důležité pro udržení ptačích populací, a proto by měl svou aktivitu rozvrhnout tak, aby hnízdící ptáky rušil co nejméně.

Podrobnější informace najdete na stránkách společnosti www.czechringing.com, nebo si o ně můžete napsat na mail zetval@volny.cz

RAS

Zprávy RAS 2/2010

zpravodaj projektu RAS

Kroužkovací stanice NM

*Výkonný redaktor: - Zdeněk Valeš
Fotografie (neoznačené) - Zdeněk Valeš*

Koordinátoři projektu:

Zdeněk Valeš

tel: 604 286 812

email: zetval@volny.cz

Petr Klvaňa (Kroužkovací stanice NM)

tel: 271961256

email: petr_klvana@nm.cz